

KENTLİLİK BİLİNCİNİN OLUŞUMU VE KENTE ENTEGRASYON SÜRECİNDE HEMŞEHİRİ DERNEKLERİNİN ETKİSİ

Arş. Gör. Sinem ŞAHNAGİL •

Doç. Dr. Tahsin GÜLER •

ÖZET

Sosyal, siyasal ve kültürel birçok alanı etkisi altına alan küreselleşme, tarih boyunca insan ilişkilerini merkezine alan kentleri de kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Kentleşme sürecinde yoğun bir göç dalgasıyla karşılaşan kentler, artan nüfus baskısı sonucunda birçok sorunla baş etmek durumunda kalmıştır. Hem kentsel mekânların fiziksel yapısını hem de bu mekânlardaki toplumsal yaşamı etkileyen sorunlardan biri de kente göç eden bireylerin kentle bütünleşme durumudur. Kırdan kente gelen bireyler, bir yandan sosyal ve ekonomik yapıya uyum sağlamakta zorluk çekerken diğer yandan kentte yaşayanlar tarafından kabul görme endişesi taşımaktadırlar. Buna karşın bireyin kenti sahiplenme, kendisini kentin bir parçası olarak hissetme, kent yaşamına uyum sağlama ve sahip olduğu kentlilik bilinci seviyesi kentlerin mevcut sorunlarının çözümünde önemli bir unsur oluşturmaktadır. Buradan hareketle kente göç eden bireylerin uyum sorunlarını hafifletmek için dayanışma olgusunu temel alan ve tampon mekanizmalar olarak nitelendirilen “hemşehri dernekleri” kurulmaktadır.

Temel olarak hemşehriler arasında yardımlaşmayı sağlamak, onları bir araya getirmek ve maddi-manevi destekte bulunmak gibi amaçlarla kurulan derneklerde, hemşehri kavramı aynı memleketten göç edenleri tanımlamaktadır. Kente göç edenlerin kırsal alanda edindikleri cemaat ilişkilerini kentte sürdürmelerine ve geldikleri yöreye ait kültürel değerleri korumalarına hizmet eden hemşehri derneklerinin, tam da bu noktada kente uyum konusunda ne derece işlevsel oldukları tartışma konusudur. Zira dernekler söz konusu özellikleri ile bireylerin kırsaldan getirdikleri yaşam örüntüleri içerisinde kalmalarına sebep olabilmekte, dolayısıyla kentlilik bilincinin edinilmesini geciktirebilmektedir. Bunun yanı sıra derneklerin “hemşehri” tanımını mevzuatımızla uyumlu olarak “o yörede ikamet edenleri” kapsayacak şekilde ele almak yerine, “aynı yerde doğmuş olma” anlayışına dayandırmaları göç edenlerin kaynaşma sürecini uzatan bir unsur olarak görülebilir.

Bu kapsamda çalışmanın amacı, hemşehri derneklerinin göçün ilk dönemlerinde kente uyumu destekleyici bir mekanizma olma özelliği taşımasına karşın sonraki dönemlerde kentlilik bilincinin oluşturulmasını yavaşlatıcı bir etkiye sahip olduğu tezi ile hemşehri derneklerinin kentlilik bilinci

* Balıkesir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Balıkesir/Türkiye, e-mail: s.sahnagil@gmail.com

* Balıkesir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Balıkesir/Türkiye, e-mail: tahsin.guler@balikesir.edu.tr

Makale Geçmişi/Article History

Başvuru Tarihi / Date of Application : 26 Mayıs / May 2019

Düzeltilme Tarihi / Revision Date : 29 Kasım / November 2019

Kabul Tarihi / Acceptance Date : 30 Aralık / December 2019

üzerindeki etkisini açıklamaktır. Bu doğrultuda yöntem olarak metin analizi kullanılmış, literatür taraması ile çalışmanın temelini oluşturan kavramlar açıklanmış, yapılan alan araştırmaları değerlendirilmiş ve konuyla ilgili mevcut durum tespit edilerek gerçekleştirilmiş çalışmalara ilaveten yapılması önerilen hususlar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentlilik Bilinci, Hemşehri, Hemşehri Dernekleri, Entegrasyon.

JEL Kodları: R0, H0, H1.

FORMATION OF URBAN CONSCIOUSNESS AND THE EFFECT OF HOMETOWN ASSOCIATIONS IN THE PROCESS OF INTEGRATION TO CITY

ABSTRACT

Globalization, which affects many social, political and cultural areas, has inevitably influenced cities that have centered on human relations throughout history. As a result of increasing population pressure, the cities, that encounter an intense migration wave in the process of urbanization, had to deal with many problems. One of the problems affecting both the physical structure of urban places and social life in these places is integration of the individuals who migrated to the city. Individuals who come from rural to urban, have difficulty in adapting to social and economic structure one the other hand they are worried about being accepted by the people living in the city. Therefore, an individual's feeling of ownership of the city, feeling as part of the city, adaptation to urban life and urban consciousness constitute an important element in the solution of the current problems of cities. Thus, hometown associations have been established that based on solidarity phenomenon and described as buffer mechanisms, for alleviate the adaption problems of migrants to the city.

The concept of citizenship is defined by those who migrate from the same country in the associations established primarily for the purpose of providing cooperation among the citizens and bringing them together and providing material and moral support. At this point, hometown associations that serve for immigrants to city to maintain their community relations which they obtain in rural areas and to save cultural values belonging to the region that they have come is a questionable topic about in which extent they are functionable in adaptation to city. Because of these characteristics, associations can cause individuals to stay within the life patterns they bring from the countryside and thus delay the acquisition of urban consciousness. Besides, associations don't approve that definition of countryman in a way that includes those who reside in the same region in line with legislations. Instead, the associations base their definition on the concept of being born in the same place. This approach can be seen as a factor that prolongs the integration process of migrants.

In this study, it is defend that although hometown associations are mechanisms supporting the adaptation to the city in the early periods of migration, they have a slowing effect on the formation of urban consciousness in the later periods. Correspondingly, the aim of study, to explain that effect of

hometown associations on the urban consciousness. As the method of the study; text analysis has used and thanks to literature research the main concepts have been explained, the field researches have been evaluated and lastly, after the determination of the current situation, new proposals in addition to completed projects have been asserted.

Key Words: *City, Urban Consciousness, Countryman, Hometown Associations, Integration.*

JEL Codes: *I19, D61, C67.*

1. GİRİŞ

Kentleşme ve göç olguları, günümüzde birçok ülke için sosyal politika sorunlarının başında gelmektedir. Zira kentleşme hareketinin etkisiyle kente gelen bireylerin yaşadıkları uyum sorunları, çeşitli problemleri de beraberinde getirmektedir. Kentleşme ve göç olgularıyla daha çok 1950’li yıllarla birlikte tanışmaya başlayan Türkiye de, bu sorunlara karşı çözüm arayışı içerisinde olan ülkeler arasında yer almaktadır.

Sanayileşme ve küreselleşme sürecinde kontrol edilmesi güç bir hal almış olan kentlerin nüfusundaki hızlı artış, plansız ve sağlıksız bir kentleşme yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum kentlerin fiziksel yapısında çeşitli aksaklıklar ortaya çıkarmakla birlikte, toplumsal yapıda da birçok sorun alanı oluşturmuştur. Kırsal alanın ekonomik, sosyal ve kültürel yetersizliklerinden sıyrılmak umuduyla kente göç eden bireyler, beklenilen aksine kentin ekonomik ve sosyal yapısına uyum sağlayamamakta, iş bulmadan barınmaya, kentte yaşayanlar tarafından kabul görme beklentisinden ötekileştirilmeye kadar çok çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Bu kapsamda göç süreci sonucunda ortaya çıkan kentsel krizin aşılmasında önemli politikalar arasında, bireylerin kent ile kurdukları ilişkileri aidiyet duygusu temelinde ele alan “kentlilik bilincinin oluşturulması” yer almaktadır. Kente göç eden bireylerin kenti algılamaları, kendilerini kentin bir parçası olarak hissedebilmeleri, kenti sahiplenmeleri ve kente karşı birtakım sorumluluklara sahip oldukları yönünde inanç geliştirmeleri kentte ortaya çıkan sorunların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır.

Dolayısıyla kentlilik bilincinin oluşturulmasında aktif rol oynayan mekanizmalar bu noktada önem kazanmakla birlikte, bu mekanizmaların başında “hemşehri dernekleri” gelmektedir. Kente gelen bireylerin yüz yüze kaldıkları sorunlar karşısında dayanışma duygusuyla oluşturdukları bu örgütlenmeler, tampon mekanizmalar olarak işlev görmeleri beklenen ve bireylerin kırsal alanda edindikleri cemaat ilişkilerini kentte sürdürmelerine ve geldikleri yöreye ait kültürel değerleri korumalarına hizmet eden bir yapılanmayı oluşturmaktadır. Tam da bu noktada hemşehri derneklerinin kente uyum konusunda ne derece işlevsel birimler olduğu tartışma konusu olmaktadır. Zira hemşehri dernekleri söz konusu özellikleri nedeniyle kente gelen bireylerin, kırsalda edindikleri cemaat ilişkilerini kentte sürdürmelerine neden olarak, kentlilik bilincinin oluşturulmasını desteklemekten çok engelleyici bir işlev görebilmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde bireylerin yaşadıkları kent ile güçlü bağlar kurması temeline dayanan kentlilik bilinci ele alınmış, kentlilik bilincinin oluşturulmasında kullanılan mekanizmalar üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ise söz konusu mekanizmalardan birini oluşturan hemşehri dernekleri genel hatlarıyla incelenmiş, bu derneklerin kentlilik bilincinin oluşturulmasında nasıl bir etkiye sahip olduğuna yönelik değerlendirmeler yapılmıştır. Buradan hareketle hemşehri derneklerinin kendilerinden beklenen misyonu tam anlamıyla yerine getirmelerine yardımcı olacak birtakım öneriler sunulmuştur.

2. GENEL PARAMETRELERİYLE KENTLİLİK BİLİNCİ

2.1. Kavramsal Olarak Kentlilik Bilinci

Yerel yönetimler kapsamında önemli kavramlardan birini oluşturan kentlilik bilinci en genel anlamıyla bir kentin, o kentte yaşayan bireyler tarafından nasıl kullanılacağına ve sağlıklı gelişiminin nasıl sağlanacağına yönelik gereklilikleri içermektedir (Birol, 2008: 28). Bireylerin, kenti kent yapan özellikler hakkındaki farkındalıklarına işaret eden kentlilik bilinci, kentte yaşayanların kente özgü tutum ve davranışları benimseyerek günlük hayatlarında bu tutum ve davranışlara ne oranda yer verdiklerini ifade etmektedir (Şahin ve Anık, 2016: 152). Keleş'e (1980: 70) göre kentlilik bilinci ise kentleşme akımı ile ortaya çıkan toplumsal değişimin, insanların gerek davranış ve ilişkilerine gerekse tutum ve değer yargılarına sirayet etmesi, söz konusu alanlarda maddi ve manevi değişiklikler meydana getirmesidir. Kırsallıktan uzaklaşma ve organize edilmiş bir sosyal hayata geçiş (Sezal, 1992: 28) olarak da ifade edilebilen kentlilik bilinci, aynı zamanda duygusal ve fiziksel olarak bir bütünleşme eylemini bünyesinde taşımaktadır.

Kentlilik bilincinin oluşması açısından birincil koşul, bireylerin yaşadıkları kent ile anlamlı ve güçlü bağlar kurabilmeleri, kent ile uyum içinde olabilmeleri diğer bir deyişle kendilerini kentin bir parçası olarak hissedebilmeleridir (Birol, 2008: 28). Kentte yaşayanların kent ile uyumu denildiğinde vurgulanmak istenen nokta, bireylerin kentin fiziki ve doğal yapısıyla olduğu kadar kültürü ile de bütünleşebilmeleridir. Zira kent halkının kent kültürü edinerek birbirleriyle "bütün olma" durumuna erişebilmeleri, kentlerin korunması ve geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır (Kaya vd., 2007: 34). Bu bakımdan kentlilik bilinci, bireylerin kente karşı duyarlılık göstermeleri ve sorumluluk hissetmelerinin yanı sıra aynı zamanda kentsel yaşama uygun bilgisel ve eylemsel bir duruş sergileyebilmelerini ifade etmektedir. Ayrıca kentlilik bilinci, kentte yaşayanların aktif birer birey olarak kent yaşamına katılmalarını ve bu katılımı araç olmaktan ziyade amaç olarak görebilmelerini gerekli kılmaktadır (Geyik, 2010: 26).

Yine kentlilik bilinci, kentte yaşayan bireylerin birbirlerini fark etmeleri, anlamaları ve farklılıklarını çeşitlilik olarak kabul ederek bu durumdan kent kültürü ve kentlilik adına ortak bir payda yaratma çabalarının tümünü ifade etmektedir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 17-22). Özetle

kentlilik bilinci, bireylerin yaşadıkları kent ile kurdukları ilişkileri aidiyet ve sorumluluk duygusu çerçevesinde ele almakta, kent kültürünü ve kentin dinamiklerini anlama üzerine şekillenmektedir (Şahin ve Anık, 2016: 152). Buradan hareketle kente duyulan aidiyet ve bağlılık duygusu, kenti sahiplenme, kent kurumlarına ve politikalarına katılım, kentin sorunlarına duyarlı olma ve çözüm sürecine katkıda bulunma, kentsel farkındalık gibi unsurlar kentlilik bilincinin göstergeleri arasında yer almaktadır (Acungil, 2012: 39).

Yaş, eğitim durumu, doğum yeri, iş sahibi olma gibi bireysel faktörler kentlilik bilincinin oluşmasında etkili olmakla birlikte bireylerin boş zamanlarını değerlendirme şekilleri, ekonomik seviye, içinde bulunulan sosyal çevre gibi sosyal ve ekonomik faktörler de kentlilik bilincinin oluşmasında aktif rol oynamaktadır (Geyik, 2010: 31-34). Buna göre bireylerin buldukları yaş düzeylerinin farkındalık duygusunun oluşturulmasında yüksek oranda kolaylık sağladığı göz önüne alındığında, genç bireylerde kentlilik bilincinin oluşturulması yetişkin ve orta yaş üzeri bireylere göre daha hızlı gerçekleşmektedir. Kentlilik bilincinin oluşturulmasında ciddi etkisi olan bir diğer unsur ise “doğum yeri” oluşturmaktadır. Zira bireylerin birçoğu kendilerini yaşadıkları yerden ziyade doğdukları yere ait hissetmeye eğilimli olmakta, bu durum bireylerin yaşadıkları yere aidiyet duymalarını güçleştirmektedir. Bireyin iş sahibi olması ise kentte sunulan sosyo-kültürel etkinliklerde yer alabilme düzeyini etkilemekte, dolayısıyla ekonomik bağımsızlığı olmayan bireylerin kentle bütünleşecek faaliyetlere katılımını güçleştirerek kente yabancılaşmalarına neden olabilmektedir (Özaydın, 2011: 17). Yine bireylerin boş zamanlarında kentle etkileşimlerini sağlayacak, kenti tanımalarına yardımcı olacak aktivitelere katılımı, sosyal çevrenin bireyi sağlıklı bir sosyalleşme süreci içine yönlendirmesi, kentte var olan olanaklardan her kesimin eşit şekilde yararlanması kentlilik bilincinin oluşmasında söz konusu faktörlerin uygulamadaki yansımalarını oluşturmaktadır (Geyik, 2010: 33). Bunun yanı sıra kırdan kente göç eden bireylerin yerleşim alanlarının altyapı durumu, park ve yeşil alan sayısı gibi fiziksel olanakları kentlilik bilincini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Acungil, 2012: 45). Dolayısıyla kentte yaşayan bireylerin kentlilik bilincini edinmeleri birçok faktöre bağlı olmakla birlikte çeşitli mekanizmaların devreye sokulmasıyla mümkün hale gelmektedir.

2.2. Kentlilik Bilincinin Oluşturulmasında Kullanılan Mekanizmalar

Kırsaldan kente yaşanan yoğun göç sonrasında ortaya çıkan kentsel krizin aşılabılmesinde önemli politikalar arasında kentlilik bilincinin oluşturulması yer almaktadır. Kente göç eden bireylerin bir yandan kentli olma sürecini tamamlarken diğer yandan yerleşik kentlilerle aralarındaki mevcut mesafeyi kapatabilmeleri, kentsel yaşam kalitesinin sürdürülebilirliği için hayati önem taşımaktadır (Arapkirlioğlu, 2007). Buna bağlı olarak kent sakinlerinin aynı zamanda kentin sahipleri haline gelmesi diğer bir deyişle kente aidiyet hissetmeleri kentlilik bilincini destekleyici çeşitli mekanizmalar aracılığıyla gerçekleşmektedir (Özaydın, 2011: 11). Kentte yaşayan bireylerin kentine sahip çıkabilmeleri ve kenti sadece çıkar sağlanabilecek bir nesne olarak görmemeleri ancak kenti doğru

şekilde algılamaları ile mümkün olacaktır (Bumin, 1998: 14). Bu kapsamda kullanılabilecek mekanizmaların başında eğitim gelmektedir.

Toplum içerisinde herkesin bir şekilde etkilendiği veya etkilediği diğer bir deyişle herkesin aktif veya pasif şekilde dâhil olduğu bir süreç olarak eğitimi, kentin tarihi ve kültürel kimliğinin bireylere aktarılmasını sağlayarak kentlilik bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Kentsel hak ve görevlerin öne çıkarılmasını ve bireyler tarafından benimsenmesini sağlayan eğitim, aynı zamanda tarih ve toplum kültürü bilinciyle kentsel dinamiklerin harekete geçirilmesine katkıda bulunmaktadır (Görün ve Kara, 2017: 399-400).

Kentte yaşayan vatandaşlara en yakın birimler olarak yerel yönetimler kentlilik bilincinin oluşturulmasında aktif görev alabilecek bir diğer mekanizmadır. Belediyeler öncülüğünde gerçekleştirilebilecek forumlar, açılacak semt konakları ve kültür merkezleri kentli bir yaşam kültürü oluşturmak amacıyla katkı sunabilecektir. Bilhassa kent sakinlerinin sosyal ve kültürel farklılıkların yönetimi ve bir fırsata dönüştürülmesi için yöntemsel açılımlarla kentlilik bilincinin yerel yönetimler vasıtasıyla geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır (Şahin vd.,2019:870). Yine halkın buluşma noktalarından birini oluşturan meslek edindirme kurslarında kentlilik bilincine yönelik verilebilecek seminerler, kentin yerli ailelerinin katılımıyla davranış modellerinin konuşulacağı halk buluşmalarının düzenlenmesi, kentin tarihi ve kültürel mekânlarına belirli aralıklarla gerçekleştirilecek gezilerin organize edilmesi gibi belediyeler eliyle hayata geçirilebilecek faaliyetler kentlilik bilincinin oluşturulmasında önemli etkiler doğuracaktır (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 25-26).

Bireyin kentlilik bilincini geliştirmesi ve içinde bulunduğu kent hayatına uyum sağlaması sürecinde toplumsallaşma aracı olarak kullanılan kitle iletişim araçları, yine kentlilik bilincinin inşasında kullanılan mekanizmalar arasında sayılabilmektedir. Kitleleri doğrudan ve hızlı bir şekilde yönlendirebilme özelliğine sahip olan kitle iletişim araçları –özellikle medya- üstlendiği topluma bilgi sağlama görevi sayesinde kentlilik bilincinin oluşturulmasında etkili bir araç olma niteliği taşımaktadır.²

¹Pendik Belediyesi'nin Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü ve Kaymakamlık ile birlikte hayata geçirdiği “Kentlilik Bilincini Geliştirme Projesi” adındaki eğitim çalışması bu kapsamda verilebilecek örneklerden birini oluşturmaktadır. 8'i ilköğretim 8'i lise olmak üzere seçilen okullarda binlerce öğrenciye verilen eğitimde, öğretmenler de iki günlük seminer programına tabii tutulmuşlardır. Projenin öncelikli amacı kent kültürünü geliştirmek ve kentlilik bilincini oluşturarak Pendik ilçesini yaşanabilir, modern ve çağdaş bir şehir haline getirmek olarak açıklanmıştır. Projede, ilçe halkının yaşadığı kenti koruması ve geliştirmesi için kente aidiyet hissetmesi gerektiği bunun ise kültürel ve eğitsel bir dönüşümün başlıca koşulu olduğu kabulüyle hareket edilmiştir. Ayrıca Projede bireysel olduğu kadar toplumsal düzlemde de sorumluluk bilincinin edinilmesi gerekliliği de altı çizilen noktalardan birini oluşturmaktadır. Projeye birlikte kentte yaşayan tüm bireylere yönelik kamuoyu oluşturulması ve yönlendirme çalışmalarının yapılması ulaşılmak istenen amaçlar arasında yer almaktadır. Yine konunun önemini vurgulamak açısından öğretmenlere kentlilik bilinciyle ilgili gerekli bilgi aktarımının gerçekleştirilmesi, öğrencilere ise kentlilik bilincini kavrayabilmeleri için ders ve seminer tarzında eğitimlerin verilmesi Proje'nin amaçları arasında sayılmaktadır (Kaya vd., 2007: 27).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilk ve ortaöğretim müfredatında yer verilen ve kazanım, etkinlik, okuma metni gibi metotlarla uygulanan programların içeriğine dâhil edilen “Kentlilik Bilinci ve Kültür” çalışmaları verilebilecek diğer bir örneği oluşturmaktadır. Bu kapsamda özellikle ilköğretimlerde kültürel mirası koruma bilincinin edinilmesi açısından “Halk Kültürü” derslerine yer verilmiştir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 24).

²Bu bağlamda Ankara için hayata geçirilen “Kent Gazetesi” uygulaması örnek gösterilebilir. Söz konusu gazete ile Ankara genelinde yaşanan kültürel, sosyal, siyasi, çevresel vb. olaylar değerlendirilmekte ve kentte yaşayanların bu olaylar hakkında bilgi sahibi olması sağlanmaktadır. TRT'nin kentlere özgü hayata geçirdiği (öncelikle İzmir, Ankara ve İstanbul'da hayata geçmiştir) “Kent Radyoları” uygulaması da örnekler arasında yer almaktadır (Altınışık, 2015).

Gerek uluslararası ve ulusal gerekse bölgesel ve yerel nitelikteki istasyonlarıyla çok geniş kategorilerdeki hedef kitlelere ulaşma imkânına sahip olan yazılı, sözlü, görsel ve işitsel kitle iletişim araçları, bu özelliklerinden dolayı toplumda çok rahat bir şekilde etkileşim ve kamuoyu oluşturabilmektedirler (Atik ve Taşcıoğlu, 2009: 163). Buna bağlı olarak bilimsel ve aynı zamanda popüler bilişim araçları kullanılarak kentin kültürel ve tarihsel varlıklarının toplum kesimlerine ulaştırılması, özellikle çocuklara kentlilik ve çevre bilinci kazandıracak televizyon programları, internet oyunları gibi görsel ve işitsel yayınların uygulamaya geçirilmesi, kentte dayanışma ve yardımlaşma temalarıyla hazırlanacak spot filmler medyanın kentlilik bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesinde etkin kullanımını sağlayacaktır. Yine izlenme oranları yüksek olan diğer bir deyişle geniş halk kitlelerine ulaşabilen diziler aracılığıyla kentte ortak yaşamın kurallarına yönelik mesajlar iletilebilir, olumlu davranış örnekleriyle halk bilinçlendirilebilir (Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, 2009: 28). Yerel kanallarda kentin geçmişten geleceğe durumunu ele alan açık oturumların düzenlenmesi, kentteki kültür ve sanat aktivitelerinin yine bu kanallardan halka duyurulması, halkın sadece mekânsal olarak değil sosyal ve kültürel olarak da kentin işleyişinde rol almalarını sağlayarak kentsel duyarlılığı artıracak ve aidiyet duygusunu destekleyecektir.

Dayanışma temasıyla ortak bir amaç etrafında bir araya gelen kişilerden oluşan sivil toplum kuruluşları da kentlilik bilincinin oluşturulması için etkin mekanizmalar arasında yer almaktadır. Özellikle “hemşehri dernekleri” kente göç edenlerin karşılaştıkları sorunlarla baş edebilmesi ve kentle bütünleşebilmelerine yardımcı olmak amacıyla kurulmaları nedeniyle kentlilik bilinci için öncelikli bir önem taşımaktadır (Özkiraz ve Acungil, 2012: 249).

3. KENTE ENTEGRASYONDA HEMŞEHRİ DERNEKLERİNİN KENTLİLİK BİLİNCİ ÜZERİNE ETKİSİ

Sanayileşme süreciyle birlikte ortaya çıkan kentleşme olgusu tüm dünyayı etkisi altına almakla birlikte Türkiye’de 1950’li yıllarla birlikte zirveye doğru yol almaya başlamıştır. Tarımda modern makinelerin kullanılmaya başlandığı, tarımsal alanların miras yoluyla bölündüğü ve buna bağlı olarak işsizliğin arttığı bu dönemde kentleşme hareketi göç olgusunu da beraberinde tetiklemiştir (Terzi ve Koçak, 2014: 138). Kırsalda meydana gelen söz konusu itici etkenler karşısında kentlerdeki çeşitli sektörlerde iş imkânlarının artışı, sağlık ve eğitim hizmetlerinden daha iyi yararlanabilme isteği gibi çekici etkenlerin ortaya çıkışı kente göçü kaçınılmaz hale getirmiştir (Es ve Ateş, 2004: 218). Göçle birlikte nüfusu hızla artan kentler birçok sorunla karşı karşıya kalmakla birlikte bunlardan en önemlisi, kente gelen insanların farklı bir yaşam tarzıyla karşılaşmaları nedeniyle yaşadıkları uyum problemleridir.

Facebook, Twitter, Instagram gibi popüler sosyal medya platformlarında açılan kentlere özgü hesaplar yine medyanın kentlilik bilincinin oluşturulması amacıyla kullanımına örnek oluşturmaktadır. Zira bu hesaplardan kentle ilgili anlık bilgiler ve görüntüler paylaşılmakta, kente özgü kutlamalar, kentin gelenekleri, yemekleri, kültürel ve tarihsel güzellikleri vb. paylaşılarak kent kimliği canlı tutulmakta, bu ise kentlilik bilincinin gelişmesine katkı sağlamaktadır.

Kente gelen insanların kendilerini yalnız hissetmeleri ve yabancılaştırmaları durumu insanların akraba, hemşehri, tanıdık gibi kısmi olarak ilişkisi bulunan kişilerle bir araya gelme ihtiyacını doğurarak derneklerin oluşmasını sağlamıştır (Öksüz, 2018: 89). Bu nedenle göç olgusu daha çok akraba, hemşehri gibi insanların buldukları bölgelere yönelik gerçekleşen bir olgu özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla hemşehri dernekleri, bireylerin kentte yaşadıkları sorunlara karşı çeşitli dayanışma biçimleri geliştirerek çözüm üretmeye çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır denilebilir (Özkiraz ve Acungil, 2012: 249).

3.1. Kavramsal Olarak Hemşehri ve Hemşehri Dernekleri

Bireyler arasında süreklilik arz eden sosyal ağların oluşturulmasını sağlayan arkadaşlık, akrabalık ve komşuluk gibi çeşitli biçimsel olmayan etkileşim tipleri mevcuttur. Bu etkileşim tiplerinden birisi olan hemşehrilik, genellikle aynı köyden, ilçeden, ilden veya bölgeden olan insanları tanımlamak amacıyla kullanılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekşen, 2003: 64). İlişkisel bir özellik taşıyan hemşehri tanımının oluşabilmesi için en az iki kişinin varlığı gerekmektedir. Aynı zamanda kişinin toplumsal durumunu tanımlayan hemşehri kavramı, günümüzde genel kabul görmüş anlamıyla aile kökeni aynı coğrafi alandan olan, diğer bir deyişle insanların doğup büyüdüğü yer olarak kabul edilen memleketi aynı olan insanları ifade etmektedir (Kurtoğlu, 2012: 150). Ortak mekân anlayışını temel alan bir etkileşim tipi olarak hemşehrilik, özellikle memleketinden farklı bir yerde ikamet eden bireyler arasında güçlü bir dayanışma ilişkisi kurulmasını sağlayarak bireyler arasında bir destek mekanizması oluşturmaktadır (Akdiş ve Karataş, 2018: 24).

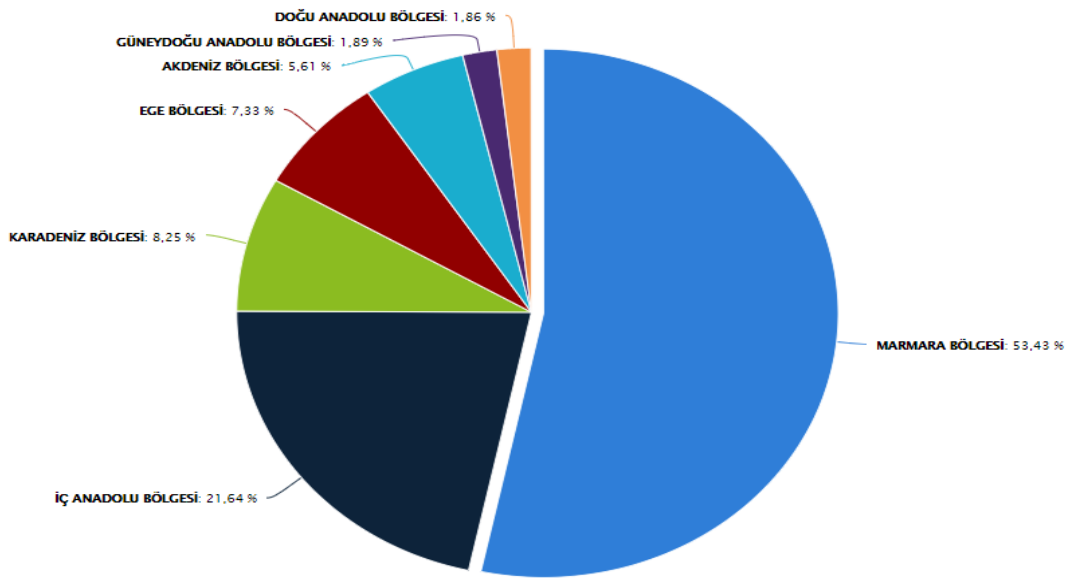
Türk mevzuat düzeninde de kendisine yer bulan hemşehrilik olgusu, 1580 sayılı Belediye Kanunu'nda ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nda düzenlenmiştir. 1930 tarihli 1580 sayılı Kanunun "hemşehri hukukunu" düzenleyen 13. maddesinde "Her Türk, nüfus kütüğüne yerli olarak yazıldığı beldenin hemşehrisidir" şeklinde tanımlanan kavram (1580, md.13), 2005 tarihli 5393 sayılı Kanunun yine aynı başlıklı 13. maddesinde değiştirilerek "Herkes ikamet ettiği beldenin hemşehrisidir" şeklinde düzenlenmiştir (5393, md.13). Yapılan yasal reformlar sonucunda kapsamı genişletilen hemşehrilik kavramı, günümüzde toplumsal olarak kabul gören "aynı yerde doğmuş olma" anlamından farklı olarak, "o yörede ikamet eden" herkesi kapsayacak şekilde ele alınmaktadır.

Bir ilişki biçimi olarak hemşehrilik için aidiyet duygusu öncelikli bir öneme sahiptir. Köken olarak bağlı bulunulan ve memleket olarak adlandırılan yerlerde tam olarak anlamını bulamayan hemşehrilik kimliği, ancak gurbet olarak nitelendirilen yerlerde, diğer bir deyişle memleketin dışında yaşayan ve belirli bir aidiyet duygusunu paylaşan nüfusun varlığı ile anlam kazanmaktadır (Kurtoğlu, 2012: 150). Hemşehrilikğin ortaya çıkmasında gerek sosyal ve kültürel gerekse ekonomik birçok neden etkili olmakla birlikte, en önemli etkenlerden birini kente göç edenler tarafından hissedilen "güven ihtiyacı" oluşturmaktadır (Tekşen, 2003: 69). Kente göçle birlikte birçok sorunla yüz yüze kalan ve yalnızlaşan bireyler, sorunların en aza indirilmesi için geleneksel dayanışma içgüdüleriyle hareket etmekte (Kaya, 2004: 158), kırsalda sahip olduğu dayanışma ve yardımlaşma ağlarını bulabileceği bir

ilişki olarak hemşehrilik bağına tutunmaktadır (Akpınar, 2013: 265). Dolayısıyla kentte bilmedikleri bir yapıyla karşılaşan ve kentin bir parçası olmaya çalışan bireyler, sorunları çözmek ve bu yapı karşısında tutunabilmek amacıyla oluşturulması en kolay ve maliyetsiz birimler olarak gördükleri hemşehri derneklerini, destek ve tampon mekanizmalar olarak hayata geçirmişlerdir.

Nitekim aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere hemşehri derneklerinin % 53'ünün, sanayi ve ticaretin gelişmişliği, istihdam olanakları vb. nedenlerle Türkiye'nin en çok göç alan bölgesi olan Marmara Bölgesi'nde bulunması, göç ile hemşehri dernekleri arasındaki ilişkiyi doğrular niteliktedir.

Grafik 1. Hemşehri Derneklerinin Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: İşçileri Bakanlığı, Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
<https://www.dernekler.gov.tr/Anasayfa/Linkler/hemsheri-derneklerin.aspx>

En genel tanımıyla hemşehri dernekleri, hemşehriliğin kurumsallaşmasının sonucu olarak ortaya çıkan biçimsel bir yapıyı ifade etmektedir (Özdemir, 2013: 943). Sivil toplum kuruluşu olarak kabul edilen hemşehri dernekleri (Özbay, 2014: 98), üyeleri için aidiyet duygusunun yaşanmasını amaçlarken, mensubu olmayanlar için dışlayıcı olan bir örgütlenme şekli olarak da değerlendirilebilmektedir (Kurtoğlu, 2012: 152). Ortak geçmiş, davranış örüntüleri, dil ve ortak değerler gibi bağlayıcı değişkenlere sahip olan dernekler (Özkiraz ve Acungil, 2012: 253), göç edenlerin kente uyumunu amaçlayarak kente eklenme aracı olarak işlev görmesi beklenen mekanizmalardır.

Kırım itici etkileri sonucunda kente göç eden bireyler, söz konusu etkilere rağmen kırım ile bağı koparamamakta, kentin çekici etkilerine rağmen kente entegrasyonu tam anlamıyla sağlayamamaktadırlar. Bireyler bir yandan kendi değerlerini ve ilişki biçimlerini korumaya çalışırken diğer yandan kente özgü davranış biçimlerine adapte olmak durumunda kalmaktadırlar. Tam olarak bu ikilemin yaşandığı noktada tampon mekanizmalar olarak devreye giren hemşehri dernekleri, geçiş

sürecinin atlatılmasını sağlayacak bir sığınak görevi görmektedir. Ancak bu süreçte kırsalın temel belirleyicilerinden biri olan geniş ailenin yerini tutmaya başlayan hemşehri dernekleri, kişilerin göç ettikleri yerle ilişkilerini ve bağlarını yoğun bir şekilde devam ettirmelerini de beraberinde getirdiğinden bireylerin kentlilik bilinci geliştirmelerine yardımcı olmaktan daha çok kırsalda edindikleri cemaat ilişkilerini kentte sürdürmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla hemşehri derneklerinin teoride belirtilen kente entegrasyon misyonunun uygulamada ne kadar işlevsel olduğu kentlilik bilincinin oluşturulması ve geliştirilmesi açısından önemli bir konudur.

3.2. Kentlilik Bilincinin Oluşturulmasında Hemşehri Derneklerinin Etkisi

Kentleşmenin hız kazandığı dönemlerde bireylerin kente uyum sürecinde birbirlerine desteğini kolaylaştıran ve bireylerin göç ettikleri memleketlerine göre isim alan gruplaşma biçimleri olarak hemşehri dernekleri (Tekeli, 1996: 24), cemaat özelliği gösteren kırsal bölgelerin hâkim duygusu olan “biz” anlayışının, hemşehriler için kentte devamlılığını sağlamaktadır. Kentleşme ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, derneklerin söz konusu işlevi nedeniyle kente yeni gelen bireylerin ilk eylemlerinin hemşehri ve akraba topluluklarıyla bir araya gelmek olduğu görülmektedir. Geleneksel toplum özelliklerinin canlı tutulması işlevini yürüten dernekler (Yeşiltuna, 1997: 441), aynı zamanda kırdan kente gelenlerin iş bulma, barınma, kültürel kimliklerini koruma gibi ihtiyaçlarının hemşehri grupları tarafından üstlenilmesine aracılık etmektedir.

Kentlilik bilincinin oluşması yolunda ilk adımı oluşturan kentte yerleşme yerinin seçimi, hemşehri derneklerinin etkili olduğu konuların başında gelmektedir. Kente gelenler tarafından hemşehri ilişkileri göz önüne alınarak yapılan yer seçimi, daha önce kente yerleşen akraba ve hemşehrilerin oturduğu semtlere doğru gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kentlilik bilincinin edinilmesi sürecinde ilk değişim sayılabilecek bu basamak, bireylerin hemşehrilerinin yardımıyla ve onlardan gördüklerini taklit ederek hayata geçirilmektedir (Sencer, 1979: 306). Bu şekilde kentin belirli noktalarında kümeler halinde yaşamaya başlayan grupları bir araya getirme işlevi üstlenen dernekler, her ne kadar kırsaldan gelen bireylerin ilk etapta kente uyumunu destekleyici bir etkide bulunsa da göçün ilerleyen dönemlerinde hemşehrilerin kentin diğer bölgelerine veya tamamına karşı yabancılaşmaları ihtimalini gündeme getirmektedir (Altıparmak, 2015: 449). Bu durum bireylerin kentin diğer sakinleri ile iletişim ve etkileşim içinde olmalarını engellerken, kentlilik bilinci için önemli olan kültür alışverişinin gerçekleşmesini de sekteye uğratmaktadır. Kırsalda edindiği davranış kalıplarıyla kente gelen bireyler, “bilinen güvenlidir” duygusu ile yine aynı davranış kalıplarına sahip hemşehrileri ile yaşamını sürdürmekte, dolayısıyla kente özgü alışkanlıkları kazanmakta gecikme yaşamaktadırlar.

Bireylerin kentlilik bilinci edinmeleri ve kente uyum sağlayabilmeleri için kendi aralarında kurdukları iletişim biçimleri ve ortaklaşa kullanılan mekânların varlığı önem arz eden diğer bir başlığı oluşturmaktadır. Yeşiltuna tarafından, İzmir’de yer alan hemşehri dernekleri üzerine yapılan bir araştırmada, farklı yerlerden gelen bireylerin farklı iletişim şekilleri ve mekân algısı geliştirdikleri

gözlemlenmiştir. Buna göre Diyarbakırlılar ve Karşlılar kahvehanelerde bir araya gelerek yüz yüze iletişim davranışı geliştirmekteyken, Zonguldaklılar ve Konyalılar kahvehaneler dışında veya kendi kurdukları derneklerde bir araya gelmektedirler. Dernek gazeteleri veya telefonlarla gelişmelerden haberdar olan üyeler, hemşehrilik ilişkilerini bu şekilde canlı tutmaya çalışmaktadırlar (Yeşiltuna, 1997: 447). Buna karşın dikkat edilmelidir ki her ne kadar iletişim kanalları açık tutulmaya çalışılsa da, haberleşme ağları sadece aynı yöreden gelen bireyler arasında işlemekte, kentin genelini ilgilendiren gelişmeler ikinci planda kalmaktadır. Kentlilik bilincinin oluşturulması için önemli mekanizmalar arasında sayılan medyanın kullanımı dernek üyeleri ile sınırlı kalmakta, kente ait kültür merkezleri, meslek edindirme kursları gibi araçlar kullanılmadığından kentin diğer üyeleri ile kaynaşma, kentin tarihi ve kültürel özelliklerinden haberdar olma gibi eylemler tam anlamıyla gerçekleştirilememektedir.

Yine Terzi ve Koçak tarafından, Sultangazi (İstanbul) ilçesinde Karşlı hemşehri dernekleri üzerinde yapılan araştırmada, hemşehri derneklerinin kentleşme üzerinde etkisi olmadığı, tam tersine gelinen yörenin gelenek, görenek ve kültürünün kentte yaşatılması noktasında destekleyici bir işlevinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Terzi ve Koçak, 2014: 149). Zira Kurtoğlu'na göre (2012: 151) söz konusu derneklerin başta kurucu üyeleri olmak üzere aktif tüm üyelerinin öncelikli amacı, memlekete özgü yemekler, folklorik çalışmalar, tarihi anma törenleri gibi araçlarla öz kültürlerinin kentte de korunmasını sağlamaktır.

Akpınar'ın yine İzmir özelinde yapmış olduğu çalışmada ise, İzmir'de yer alan hemşehri derneklerinin kentlilik bilincinin oluşturulmasını destekleyerek kentle bütünleşme sağlamak yerine, etnik gruplaşmalara neden olabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada hemşehrilik olgusunun en fazla siyasette kendini gösterdiği belirtilmiş, İzmir milletvekillerinin birçoğunun kente sonradan göç etmiş kişilerden oluştuğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda Balkan Dernekleri'nin seçimlerde ortak hareket etme kararı alarak siyasi partilerde mutlaka Balkan kökenli adayların bulunması gerektiğine yönelik inançla elde ettikleri başarılı sonuç örnek olarak verilmiştir (Akpınar, 2013: 273).

Hemşehri derneklerinin kentlilik bilincinin oluşturulması sürecindeki rolü üzerine yapılan bir diğer çalışma ise Özkiraz ve Acungil tarafından Tokat özelinde gerçekleştirilmiştir. Tokat'ta yer alan hemşehri dernekleri temel alınarak yapılan çalışmanın sonuçlarına göre hemşehri dernekleri, kente göç edenlerin ilk etapta desteklenmesi, ilk yerleşimlerinin yapılması, maddi ve manevi olarak güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Fakat dernekler aynı zamanda bireylerin kendi değer ve norm sistemi içerisinde kalmalarına neden olarak kendilerinden farklı düşünen ve davranan kentlilerle iletişimini sınırlamakta dolayısıyla kent yapısı ile kaynaşmalarını engellemektedir (Özkiraz ve Acungil, 2012: 271). Örnekler çoğaltılabilmekle beraber hemşehri derneklerinin göçün ilk dönemlerinde kente uyumu destekleyici bir mekanizma olma özelliği taşımasına karşın sonraki dönemlerde kentlilik bilincinin oluşturulmasını yavaşlatıcı bir etkiye sahip olduğu açık bir şekilde görülmektedir.

Kentleşmenin getirmiş olduğu krizlerin aşılmasında bir güç unsuru olan “kente uyum”, ancak kente aidiyetin hissedildiği noktada gerçekleşen bir olgu özelliği taşımaktadır. Bu nedenle kente uyumun sağlanması süreci ile eşdeğer olan kentlilik bilincinin oluşturulması süreci için işlevsel bir özellik taşıyan hemşehri dernekleri, amacına uygun politikalar izlediği sürece işlevselliğini sürdürülebilir kılacaktır (Altıparmak, 2015: 35).

Kentte yaşayanların kentlilik bilinci geliştirebilmeleri için, öncelikle kentsel yaşam kültürünün oluşturulması, bireylerin sosyal ve kültürel anlamda eğitilmeleri, kent kültürü edinmeleri gerekmektedir. “Kentte yaşama kültürü edinme” şeklinde ele alınan ve toplumsal yaşamın zenginliği ile paralel olarak birikim gerektiren söz konusu eğitimin gerçekleştirilmesinde yerel düzeyde bütün aktörlere önemli görevler düşmekle birlikte (Biol, 2008: 28), kente gelenlerin karşılaştıkları ilk örgütlenmeler olarak hemşehri dernekleri bu görevden büyük payı alan taraf olmaktadır.

Özellikle yoğun göç alan büyük kentlerde; kent kültürünü oluşturan ve o kent kültürünü yansıtan birtakım tutum, davranış, değerler vb. hususların tespit edilmesi, sonrasında; elde edilen çıktılarının kentin gelecek vizyonuyla örtüşecek şekilde oluşturulan projelerle kentte kurulmuş/kurulacak hemşehri derneklerine/üyelerine süreç içerisinde aktarılması önemli olacaktır. Çünkü daha yaşanabilir ve sürdürülebilir kentlerin oluşturulmasında önemli olan entegrasyonun sağlanması sorumluluğu, göç ile kente gelenin olduğu kadar kentte yaşayanın da omuzlarındadır.

Hemşehri derneklerinin “aynı yerde doğmuş olma” özelliğinden ziyade yasal düzenlemelerle uyumlu olarak “o yörede ikamet eden herkesi” kapsayacak bir yapı kazanması bu noktada önem arz eden diğer bir hususu oluşturmaktadır. Bu kapsamda hemşehri derneklerinin sadece göç edenlerden oluşan bir üye profiline sahip olmak yerine, gelinen kenti de temel alarak bütünleşmeye hizmet edecek karma üye profili oluşturması, bir yandan göç eden bireylerle kent sakinlerinin kaynaşması için uygun zemin hazırlarken diğer yandan kent kültürünün göç eden bireylere tanıtılarak benimsetilmesi sürecini kolaylaştıracaktır. Son olarak yerel düzeyde faaliyet gösteren tüm aktörlerin sürece katkı vermesi, hemşehri derneklerinin ve kentlilik bilincinin geliştirilmesi için yapılan faaliyetlerin etki alanını genişletecek, o yörede ikamet eden hemşehriler için iletişim ve etkileşim kanallarının çeşitlenmesini sağlayacaktır.

4. SONUÇ

Küreselleşme ve kentleşmenin etkisiyle hızlı bir nüfus artışı yaşayan ve sahip olduğu çeşitli dinamikler dolayısıyla siyasal, sosyal ve kültürel bir çeşitliliği barındıran kentler, bu özellikleri dolayısıyla fiziksel olduğu kadar sosyal olarak da birçok sorunla baş etmek durumunda kalmışlardır. Kentlerin sahip olduğu çekici etkenler, kırsaldaki nüfusun yoğun bir şekilde kentlere akın etmesine neden olmuş, kentlerdeki aşırı nüfus artışı çeşitli uyum problemlerini de beraberinde getirmiştir. Kentlere göç eden fakat beklentilerini gerçekleştiremeyen bireyler, kırsalda edindikleri cemaat

ilişkilerini kentte de sürdürmenin bir yolunu aramakta ve dayanışma içgüdüleriyle oluşturulması en kolay ve maliyetsiz birimler olarak gördükleri hemşehri derneklerini hayata geçirmektedirler.

Kırsaldan kente göç eden bireylerin yaşadığı yabancılaşmayı, kırsaldaki “biz” duygusuyla telafi eden bir örgütlenme biçimi olarak hemşehri dernekleri, hemşehriler arasında yardımlaşma ve dayanışmanın sağlanması, iş ve barınma problemlerinin çözümüne destek olma gibi işlevler üstlenmektedir. Buna karşın hemşehri dernekleri her ne kadar kırsaldan gelen bireylerin ilk etapta kente uyum sağlamasında kolaylaştırıcı mekanizmalar olsalar da, aynı zamanda bireylerin geldikleri yöreler ile bağlarını sürdürmelerini sağlayarak kentin gerektirdiği değerleri benimsemelerini geciktirmektedir. Bireylerin kırsaldan getirdikleri davranış örüntülerini kentte de yaşatmalarına aracı olan dernekler, kente entegrasyonda önemli bir parametre olan kentlilik bilincinin oluşturulmasını engelleyici bir etki meydana getirmektedir.

Kentlilik bilincinin oluşturulması, kentleşme sürecinde karşılaşılan birçok sorunun çözümünde temel unsuru oluşturmaktadır. Zira kente gelen bireylerin buldukları yeri doğru bir şekilde algılayabilmeleri, kentle bağlarını güçlendirmeleri, kentin sorunlarını benimseyip çözümüne katılım göstermeleri kentlerin daha yaşanabilir yerler haline gelmesinde hayati önem taşımaktadır. Bu nedenle kentlilik bilincinin oluşturulmasında kullanılan mekanizmalar arasında ilk sıralarda gelen hemşehri derneklerinin bireyleri yöresel kültürleri içerisine hapsederek, kent değerlerine yabancılaştıran bir yapıdan çıkarılması öncelikli gerekliliktir.

KAYNAKÇA

- Acungil, Y. (2012). Kentleşme Sürecinde Tokat'ta Kentlilik Bilinci, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Akdiş, Ö. ve Karakaş, E. (2018). “Bir Sosyal Ağ Olan Hemşehri Derneklerinin Yoksullukla Mücadeledeki Rolü Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma: Bilecik Sinoplular Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği”, Ege Coğrafya Dergisi, 27(1): 21-34.
- Akpınar, R. (2013). “İzmir’de Faaliyet Gösteren Hemşehri Derneklerinin Şehir Kimliğine Etkileri”, Balıkesir Üniversitesi SBE Dergisi, 16(29): 261-275.
- Altınışik, O. (2015). “Kentlilik Bilinci ve Medya”, <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/bolgeler/altinisik/2015/01/26/kentlilik-bilinci-ve-medya> (26.03.2019).
- Altıparmak, B. (2015). “Kent Pazarlamasında İletişim Yönetimiyle Kentlilik Bilincinin Geliştirilmesi”. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Arapkirlioğlu, K. (2007). “Kentli Kimliği ve Kentsel Siyasal Hareketler”, A. Mengi, (Ed.) Yerellik ve Politika içinde (ss, 193-210), İstanbul: İmge Yayınları.

- Atik, A. ve Taşcıoğlu, R. (2009). “Radyo ve Televizyonun Yerel Yönetimlerin Halkla İlişkiler Uygulamalarında İletişim Yöntem Ve Aracı Olarak Kullanımı: Erzurum Belediyeleri Örneği”, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 5(10): 159-170.
- Bırol, G. (2008). “Kentlilik Bilinci ve Balıkesir’den Yarım Asırlık Bir Örnek: Yeni Çarşı Deneyimi”, Ege Mimarlık Dergisi, 2(65): 28-31.
- Bumin, K. (1998). “Demokrasi Arayışında Kent”, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Es, M. ve Ateş, H. (2004), “Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (48): 206-246.
- Geyik, S. (2010), Kırdan Kente Göç Sonrası Kentlilik Bilinci (Mevlana Mahallesi Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Görün, M. ve Kara, G. (2017). “Üniversite Öğrencilerinin Kentlilik Bilinci Algısı: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Örneği”, Yönetim Bilimleri Dergisi, 15(30): 393-409.
- Kaya, E., Şentürk, H., Danış, O. ve Şimşek, S. (2007). “Modern Kent Yönetimi-1”, <http://erolkaya.com/wp-content/uploads/kitaplar/modern-kent-yonetimi.pdf>
- Kaya, E. (2004). “Kentleşme ve Kentleşme”, İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Keleş, R. (1980). “Kent Bilimleri Terimler Sözlüğü”, Ankara: TDK Yayınları.
- Kurtoğlu, A. (2012). “Siyasal Örgütler ve Sivil Toplum Örgütleri Bağlamında Hemşehrilik ve Kollamacılık”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 67(1): 141-169.
- Mutlu, A. (2011), “Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci”, Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı Proje Raporu, Samsun.
- Öksüz, M. (2018). “Buralarda Yabancı Yok’: Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Üzerine Etkisi, Ankara'daki Oflular Örneği”, Türk Coğrafya Dergisi, (70): 87-98.
- Özaydın, Ö. (2011). “Metropol Kent Samsun’da Kentlilik Bilinci”, <http://www.oka.org.tr/Documents/Metropol%20Kent%20Samsun%27da%20Kentlilik%20Bilinci.pdf> (23.03.2019).
- Özbay, F. (2014). “Şehirleşme Süreçlerinde Sosyal Bir İlişki Ağı Olarak Hemşehri Derneklerinin İşlevleri: Kütahya Örneği”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Kütahya Özel Sayısı, 97-110.
- Özdemir, G. (2013). “Tampon Mekanizmadan Siyasal Aktörlüğe Hemşehri Dernekleri”, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 8(6): 943-959.
- Özkiraz, A. ve Acungil, Y. (2012). “Hemşehri Derneklerinin Kentleşme Sürecindeki Rolü (Tokat Örneği)”, Edebiyat Fakültesi Dergisi, 29(1): 247-272.

- Sarıbay, A.Y. (2002). “Kent, Modernleşme ile Post Modernleşme Arasındaki Köprü”, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi.
- Sencer, Y. (1979). “Türkiye’de Kentleşme Bir Toplumsal ve Kültürel Değişme Süreci”, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları Ankara.
- Sezal, İ. (1992). “Kentleşme”, Alternatif Üniversite Serisi, İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Şahin, K. & Anık, M. (2016). “Göç, Kentleşme ve Kentlilik Bilinci: Kırıkkale Örneği”, ZfWT, 8(3): 151-172.
- Şahin, S. Z., Usul, C. & Bingöl, U. (2019). “Kırsal Karakterli Büyükşehir İlçelerinde Kültürel Farklılaşmanın Stratejik Yönetiminde Symbiocity Yaklaşımı: Mustafakemalpaşa Örneği”, Uluslararası Kamu Yönetim Forumu (KAYFOR-17) Bildiriler Kitabı, s.868-880.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı (2009), “Kentlilik Bilinci, Kültür ve Eğitim Komisyonu Raporu”, Kentleşme Şurası, Ankara.
- Tekeli, İ. (1996). “Türkiye’de Çoğunculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”. F. Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne içinde (s.15-27). İstanbul: Yerel Yönetim ve Demokrasi Akademisi-WALD Yayınları.
- Tekşen, A. (2003). “Kentleşme Sürecinde Bir Tampon Mekanizma Olarak Hemşehrilik”, Ankara: DPT Yayınları.
- Terzi, E. ve Koçak, Y. (2014). “Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentleşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/Sultangazi’deki Karşılıklı Hemşehri Dernekleri Örneği”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (32): 137-150.
- Yeşiltuna, D. Ç. (1997). “Hemşehri Derneklerinin İçerdiği İletişimin Yapısı”, II. Ulusal Sosyoloji Kongresi Toplum ve Göç içinde (441-449), Ankara: DIE ve Sosyoloji Der. Yayınları.
- “1580 sayılı Belediye Kanunu”, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1471.pdf> (01.04.2019).
- “5393 sayılı Belediye Kanunu”, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf> (01.04.2019).